

Positieve groepsvorming in de klas

'Dit was nou eens een goed mentorgesprek,' dacht mentor Hans Zeegers. Hij had een goed contact gehad met Mirjam uit zijn mentorklas. Zij had gezegd goed begrepen te hebben dat haar gedrag in de klas storend was. Heel precies had Hans haar verteld welke gedragsverandering hij wilde zien. Hij had de feedback ook goed in een ik- boodschap verwoord. Mirjam had instemmend geknikt. Hij mocht erop rekenen dat het beter zou gaan. De volgende dag was er in de les niets van te merken. Mirjam gedroeg zich net zo lastig als anders. Hoe kon dit nu? Hans Zeegers voelde dat hij heel boos werd.

In een groep gedragen mensen zich anders dan wanneer ze alleen zijn. Dat is niet nieuw. De theorieën over groepsdynamica bestaan al tientallen jaren.

In de film 'Involuntary' van Ruben Östlund is te zien hoe een meisje van ongeveer tien jaar gevraagd wordt om de langste van twee duidelijk afwijkende lijnen aan te wijzen. Telkens is er een lange en een korte lijn. Het meisje wijst in eerste instantie uiteraard zonder moeite de juiste lijn aan. De juffrouw heeft echter met de rest van de groep – zonder dat het meisje het weet - voorbereid dat de klas juist doet of de kortste lijn de langste is. Telkens als het meisje de lange lijn aanwijst, vraagt de juffrouw of ze het wel zeker weet en laat de klas merken dat de grote groep voor de andere lijn kiest. Keer op keer ontvangt het meisje signalen uit de klas dat ze solitair staat in haar keuze. Na drie keer kiest het meisje de lijn, waarvan ze denkt dat de klas die ook kiest. Tegen beter weten in laat ze haar eigen mening los. De klas begint te joelen nu ze de foute keuze maakt. De juffrouw vraagt zich ook af waarom ze die lijn aanwijst en vraagt of ze het ook echt vindt. Het meisje antwoordt: "Omdat de klas dat vindt!"

In de vijftiger jaren is de psycholoog Solomon Asch beroemd geworden met een vergelijkbaar experiment. In meerderheid volgen mensen de mening van de groep boven hun eigen idee omdat zij 'erbij' willen horen.

Erbij willen horen is een basisbehoefte van mensen. Als je kijkt naar gedrag in groepen, kun je zien dat groepsprocessen in een vast patroon verlopen. Zodra duidelijk is wie bij wie mag horen, is de toon gezet. Gelukkig is dit lang niet altijd negatief.

Groepsvorming in de klas

De meeste leerlingen passen hun gedrag aan aan wat anderen in de klas van hen verwachten. Het groepsproces in de klas verloopt razendsnel. Al meteen bij de allereerste ontmoeting in het schooljaar gaan leerlingen af op hun eerste indruk. Bij wie wil ik horen? Wie krijgt het hier voor het zeggen? Lijken de anderen op mij? Heb ik de goede kleren aan? Hoe praten ze met elkaar?

Na de zomervakantie is iedere nieuwe groep in verwarring. Ook als de leerlingen elkaar al kennen van vorig jaar. In zo'n break gebeurt er zoveel dat de rangorde opnieuw bepaald moet worden. Hoe zit het met de verkeringen? Wie hoort bij wie? Heb ik de goede schoenen gekocht?

Mentoren en leerkrachten kunnen dit groepsproces positief beïnvloeden. Je kunt beter maar niet afwachten of een klas bestaat uit leerlingen die leuk met elkaar omgaan. Als je behoefte hebt aan een positieve klas, ga dan maar liever meteen aan de slag. Als de mentor bij de start energiek het stuur in handen neemt en meteen organiseert dat de

leerlingen elkaar op een leuke en veilige manier leren kennen, vergroot hij daarmee de kans op een succesvolle start. Hij straalt uit dat het een leuk jaar wordt met een fijne klas. Dit moet hij volhouden. Op regelmatige basis oefeningen doen die de leerlingen met elkaar in contact brengen, die focussen op overeenkomsten, die steeds iets verder gaan in de onderlinge ontmoeting, draagt bij aan een goed en veilig sociaal klimaat.

Voorwaarde om te kunnen leren.

In een veilige klas wordt minder gepest. Intimiderend gedrag komt in vrijwel alle groepen voor of het ligt op de loer. Ook als een leerling niet zelf gepest wordt, maar in zijn omgeving gebeurt dat wel, dan gaat dat ten koste van de kwaliteit van het leren. Alle energie die weglekt naar het sociale proces, is niet beschikbaar voor het leerproces.

Als het groepsproces meteen vanaf het begin beïnvloed wordt, is de kans groter dat het pestgedrag minimaal zal zijn. "Ik mag erbij horen en ik mag er zijn", vormt de veilige grondslag voor de oefeningen die consequent op de agenda moeten staan. De positieve groepsnormen die in zo'n klas ontstaan, laten ruimte voor het individu. Immers, als in een klas een wind gaat waaien waarbij meedoen niet de norm is, dan heeft dat een negatieve invloed op de gehele klas.

Herman had in mei een training positieve groepsvorming gevolgd. Hij zou het volgend schooljaar mentor worden van een 5 vwo klas. De oefeningen die zij in de training voorgeschoteld hadden gekregen waren wel even vreemd geweest voor hem. Herman gaf economie. Een serieus vak. Hij was niet zo van de 'spelletjes'. Toch had hij het zelf wel leuk gevonden om ze met collega's te doen. Maar leerlingen uit 5 vwo op een rij zetten? In oktober zou er een terugkomdag van de training zijn en ook Herman had beloofd de oefeningen uit te voeren zodat ze dan geëvalueerd konden worden. Stomverbaasd was hij geweest dat die leerlingen van 16 jaar echt leuk mee deden. Ook de weken daarna voerde hij de oefeningen consequent uit. Soms in de mentortijd, soms ook in zijn eigen les. Ze duurden vaak maar 5 minuten maar Herman had gemerkt dat de sfeer in de klas na zo'n oefening heel open was en hij daarna goed aan de slag kon met de lesstof.

Niet alleen de mentor maar iedere docent moet meewerken aan een positief groepsklimaat. In een klas mag niemand er buiten vallen. Begeleiding van leerlingen bij hun leerproces gaat verder dan alleen de cognitieve ontwikkeling: het sociaal-emotionele welbevinden is minstens zo belangrijk, sterker nog: het een is voorwaardelijk voor het andere.